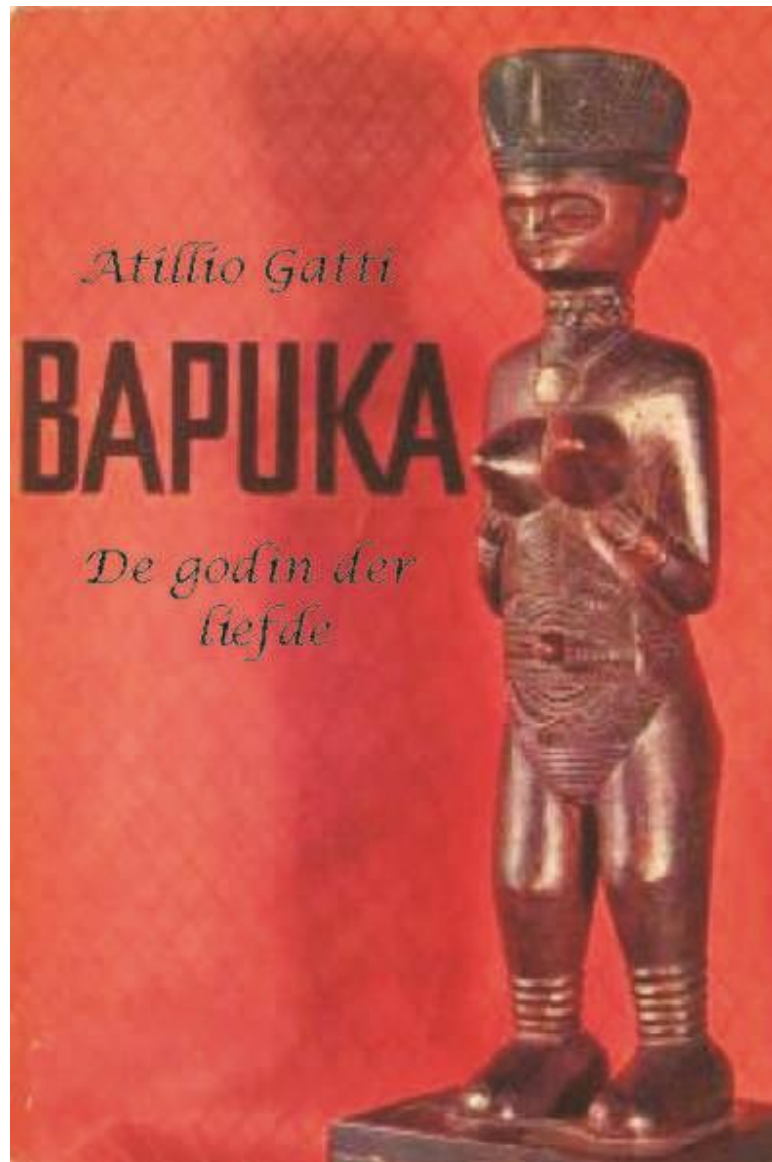

32. Bapuka, de godin der liefde (31 p.).

Deze tekst is voor het laatst bijgewerkt op 22/11/24.

GATTI, ATTILIO: - Bapuka. Zus. 6 Bde. Zürich, Orell Füssli, 1949, 32 Foto op 10 Tafeln / 152 S., Het boek werd hieronder samengevat en toegelicht,

Met dank aan de uitgeverij Orell Füssli die ons de publicatie van de afbeelding uit het boek toestond.

Klik het hoofdstuk, of het onderdeel ervan, aan dat je wenst te lezen.

Inhoud

1. Voorwoord.....	3
2. Bapuka, de godin der liefde.	5
1. De reis met de Kigoma	5
2. „Parle, sale cochon!”	6
3. “Kapitein! Man overboord!”.....	6
4. Gatti redt Skaimunga	7
5. Alle zegeningen van Bapuka.....	9
6. Bapuka helpt de rechtvaardige man.	11
7. Een nieuwe reisroute	12
8. Tot aan Semusha, niet verder!	15
9. Een vreselijke reis.....	17
10. Een indringende droom.....	18
11. Eeuwenoude rotsschilderingen.....	20
12. Bapuka spreekt.	21
13. Ik weet niet waarheen, Musungu.....	22
14. Rook stijgt uit vele Hutten.....	23
15. Ook Bapuka zond me dromen	25
16. Een hoopje lichtgroene droge blaadjes	26
17. Er zijn nog woorden die moeten gezegd worden.	27
18. En later?	29
3. Nawoord.....	30

1. Voorwoord

Attilio Gatti (1896-1969) was een in Italië geboren ontdekkingsreiziger, auteur en samensteller van documentaires, die in de eerste helft van de 20e eeuw uitgebreid door Afrika reisde. Hij was lid van de Koninklijke Italiaanse Vereniging voor Geografie en Antropologie, en was een van de laatste grote ontdekkers van dit continent. Hij leidde dertien expedities naar Afrika en dit vanaf 1922 tot 1948.

Op YouTube¹ kan men enkele van de films bekijken die hij op zijn reizen maakte. In de vijftigerjaren, toen het kleine beeldscherm in de huiskamers nog een zeldzaamheid was, konden zijn films over de volksstammen en de rijke flora en fauna van dit continent, nog op een grote belangstelling rekenen.

Gatti's echtgenote Ellen vergezelde hem vanaf zijn achtste expeditie. De tiende expeditie (1938-1940) leidde hem doorheen Belgisch Congo, en de elfde expeditie (1947-1948) naar het Rwenzori-gebergte aan de grens van Oeganda. Het moet voor de meeste inlanders, die nog nooit een auto gezien hadden, een indrukwekkend gezicht geweest zijn toen plots in hun dorp een karavaan kwam aangereden, bestaande uit enkele personenwagens, grote caravans en vrachtwagens, die even later op een open plaats hun kamp opstelden.

Commandant Gatti werd een van de eerste Europeanen die de toen legendarische okapi en ook de vrijwel onbekende bongo, een bruine lierhoornantilope met witte strepen, zag, en er enkele kon gevangen

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=bvPff7Zg9Lc>

nemen om aan een zoo te schenken. Hij was bij de Afrikanen bekend als “Bwana Makubwa”, “groot opperhoofd”, en kende de Pygmeeënvolkere, de Watussi- en de Masaistam van Congo zeer goed.

Hij ontmoette op zijn reizen onder meer Twadekili, een helderziende en magisch begaafde sjamane, die haar hut en haar leven deelde met haar partner... een reusachtige python. Net zoals plantenenergieën sommige ziektes kunnen helen, zo geldt dat ook, en des te sterker, voor energieën van dieren, op voorwaarde dat men ze weet te beheersen.

De eerder sceptisch Gatti was bij herhaling getuige van magische rituelen, die wij heden nauwelijks voor mogelijk achten, en die hij, met het oog en de pen van een sceptische, doch geofende waarnemer, getrouw op papier zette. Het zijn - nog steeds - zeldzame en waardevolle getuigenissen van verloren gegane, maar toch zo rijke culturen, die tot dan de eeuwen hadden getrotseerd.

Gatti schreef vele artikels en boeken over de inheemse volkeren ten zuiden van de evenaar, dikwijls kende hij hun taal en had zeer goede contacten met o.m. plaatselijke opperhoofden en tovenaars. Hij filmde het Afrikaanse leven en legde het vast in een aantal films en in meer dan 53.000 foto's. Zijn getuigenissen bevatten waardevol wetenschappelijk en antropologisch materiaal van vele culturen in hun oorspronkelijke, nog ongerepte omgeving. Het zijn culturen die, na het contact met de West-Europese en Noord-Amerikaanse beschaving, nagenoeg geheel verdwenen zijn.

We hebben zijn boeiend boek, getiteld ‘Bapuka’ uit het Duits vertaald, ingekort en in onze eigen bewoordingen naverteld, en het hier en daar van een korte toelichting voorzien. Gatti die toen in de V.S. verbleef, schreef het in het Engels. Merkwaardig dat het nooit in die taal werd uitgegeven. Mogelijk zijn dergelijke ervaringen en beschrijvingen ‘te paranormaal’ en te verdacht voor de ‘verlichte’ Amerikaanse burger.

2. Bapuka, de godin der liefde.

1. De reis met de Kigoma

November 1928, kolonel Attilio Gatti, samen met zijn reisgezellen bevonden zich aan boord van de “Kigoma”, een oude nog door raderen voortgedreven stoomboot, die nog ooit op de Mississippi had gevaren. In 1907 was hij door een Belgisch bedrijf tweedehands aangekocht, in stukken gedaan en over de Atlantische oceaan naar Matadi in Belgisch Congo verscheept. Vervolgens werden deze onderdelen over de kristalbergen getransporteerd en weer in elkaar gezet op de scheepswerven van Leopoldville. Hiermee was de Kigoma het trotse vlaggenschip van de Congolese vloot geworden en verzorgde het een aantal verbindingen op de Congostroom.

Het schip had vier dekken. Het laagste dek was voorbehouden voor passagiers die reisden in 3de klasse, op het dek er net boven hadden de passagiers die in tweede klasse reisden wat meer comfort, en het dek daar nog boven was uitsluitend voorbehouden voor passagiers eerste klasse. Het vierde dek was veel korter en op het voorschip gebouwd. Daar woonde de Belgische kapitein, een breedgeschouderde Vlaming, met zijn inheemse vrouw. Van daaruit volgde hij de koers van het schip op zijn vele kaarten, worstelde er met een eindeloze reeks van officiële documenten, en keek ook toe of zijn inheemse stuurman zijn werk naar behoren deed.

Het was nog vroeg in de namiddag. De tropenzon brandde ongenadig. Gatti bevond zich op het dek van de eerste klasse en vroeg zich af of hij niet veel beter zijn gebruikelijke dutje zou doen in zijn kajuit, in plaats van hier met zijn fotoestel rond te lopen in de hoop wat mooie

foto's te kunnen maken van de vele krokodillen en nijlpaarden die zich van de zandbanken in het water lieten glijden.

2. „Parle, sale cochon!”

Plots werd zijn aandacht getrokken door enig tumult dat van het laagste dek kwam, dat van de derde-klasse reizigers. Zij zaten met teveel in een te kleine ruimte. Een kleine, oude blanke man scheen er zich bijzonder boos te maken op één van zijn twee boys. Gatti herinnerde zich dat deze man de dag ervoor met een roeiboot vanuit een zijrivier naar de Kigoma was gevaren met heel wat bagage, waaronder houten kisten die nu op het achterschip stonden opgestapeld.

Deze kleine brullende man leek wel alle zelfbeheersing te hebben verloren. Men hoorde hem schelden en tieren. Wat was er gebeurd? Een aantal van deze kisten waren door het schommelen van de boot omgevallen, van enkele was het deksel losgekomen en tot algemene vrolijkheid van de passagiers rolden een aantal flessen bier heen en weer op het schip, terwijl zijn boys trachtten te verhinderen dat ze in het water zouden rollen. Zo had de man het echter niet begrepen. Hij kookte van woede en schold zijn beide boys de huid vol: “Als je ook maar één fles in het water laat vallen, dan breek ik de botten in je lijf.”

Zijn woorden kracht bij zettend, haalde hij een zweep tevoorschijn. Men hoorde ze op de naakte rug van één der boys knallen, gevolgd door een zacht maar weerzinwekkend gekreun. Genadeloos ging de geseling nog even door. Dan riep hij, hees van razernij, uit: „Parle, sale cochon!”

Alle reizigers waren diep geschokt. Het tumult had ook de aandacht van de kapitein getrokken. Die was plots op het benedendek verschenen, had onmiddellijk de oude man bij de kraag gepakt en hem dreigend gezegd dat hij zich te gedragen had, dat hij onmiddellijk naar zijn kajuit moest gaan en daar moest blijven tot hij toelating kreeg om ze te verlaten. Dat was echter helemaal niet naar de zin van deze oude fransman. „Parle, sale cochon!” riep hij opnieuw tot één van zijn boys. En weer barstte de zweep op de naakte rug van de jongen, weer klonk er een zacht gekreun. Deze keer was het de arme boy teveel geworden.

3. “Kapitein! Man overboord!”

Geheel naakt en bedekt met zweet en bloed, liep hij naar de rand van de boot en sprong in de rivier, die krioelde van de krokodillen. Gatti, nog steeds zijn fototoestel in de hand, drukte in een reflex op de ontspanner

van zijn toestel, riep zo hard hij kon, “Kapitein! Man overboord!” en rende vliegensvlug naar zijn hut waaruit hij enkele seconden later weer tevoorschijn kwam, zijn geweer klaar om te schieten.

Hij zag de arme zwarte jongen wanhopig vechten tegen de stroming, maar zag ook hoe reeds twee krokodillen op de jongen kwamen aangezwommen. Zonder aarzelen vuurde Gatti twee keer op het ene dier, herlaadde vlug zijn geweer en doodde daarna het andere. Opnieuw riep hij tot de kapitein: “Stop de Kigoma, de stroming is te sterk voor de jongen.” De boot kwam tot stilstand. Een inheemse man op het benedendek gaf plots een bevel en enkele inlanders sprongen zonder aarzelen in het water en zwommen naar de plaats waar het kale hoofd van de jongen voor het laatst was te zien geweest. Net op tijd konden ze hem grijpen en wat later werd het half bewusteloze lichaam, bloedend aan borst en rug, aan boord gehesen.

Wat verder in het water ontstond even later een hevig gevecht. Beroofd van hun menselijke prooi begonnen andere krokodillen hun twee gedode soortgenoten in hevige, spartelende en draaiende bewegingen reeds te verslinden

4. Gatti redt Skaimunga

De zwarte boy herstelde enigszins van zijn wanhopige sprong in het water. Toen hij nadien Gatti zag, groette hij eerbiedig. Hij zei dat hij Skaimunga heette, een eerder ongewone naam voor iemand die in Kongo rondreist. Zijn dankbaarheid naar Gatti was bijzonder groot. Ja, hij zei dat zijn leven nu toebehoorde aan zijn blanke redder, en die kon er bovendien naar eigen goeddunken over beschikken, zo voegde Skaimunga er nog aan toe. Hij zei zelfs dat hij erg graag voor de blanke man wilde werken, vanaf het ogenblik dat zijn schuld aan zijn huidige baas, de Fransman, volledig zou zijn afbetaald.

Gatti vroeg aan Skaimunga hoe het kon dat hij schulden had aan zijn werkgever, hij was toch degene die voor die oude man werkte en dus toch een loon moest verdienen. Skaimunga bleef hem hierop het antwoord schuldig. Hij werkte reeds jaren voor die Fransman en had, zo vertelde hij, nog nooit een echt loon, echt geld ontvangen, maar kreeg slechts wat waardeloze prullen, af en toe een beetje tabak, nu eens een deken, dan weer een goedkoop hemd of een paar oude shorts. Bovendien dreigde de man ermee Skaimunga aan de politie over te leveren als die hem zou verlaten vooraleer al zijn schulden zouden zijn afbetaald. Kortom, het werd voor iedereen vlug duidelijk dat de Fransman de beide jongens als slaven gebruikte en mishandelde.

Gatti bleef bijzonder gefascineerd door de eerlijke antwoorden van deze jonge boy. Wie was deze Skaimunga eigenlijk? Waar kwam hij vandaan? Waarom zag hij er met zijn kaalgeschoren schedel zo anders uit dan elke andere hem bekende inwoner van Belgisch Congo? En wat betekenden die merkwaardige, vreemde tatoeages op zijn lichaam? Hoe kwam een zo rechtschapen jongen als slaaf terecht bij zulk een brutale baas? Toen Gatti de jongen om meer uitleg vroeg, antwoordde deze telkens: "Ik weet het niet! Ik weet het gewoon niet". Gatti dacht dat hij ongeveer 25 jaar oud was. Zelf wist Skaimunga het niet, evenmin wist hij waar hij geboren werd, noch wie zijn ouders zijn en tot welke stam hij behoorde. Hij wist ook niet wie die tatoeages op zijn lichaam had aangebracht of wat ze betekenden. Hij wist niet wanneer en hoe hij in dienst kwam bij zijn zo brutale meester...

Evenmin begreep hij waarom zijn meester, die regelmatig dronken was, hem dan toeriep: „Parle, sale cochon!". Wat wilde deze van hem eigenlijk te weten komen? En waarom sloeg die man hem dan zo wreed? "Zeg me waar ik dat goud, het zilver en de diamanten van je stam kan vinden. Spreek, smerig varken!" brulde de Fransman dan. En hij sloeg hierbij met de zweep op Skaimunga. Maar wat kon de jonge zwarte antwoorden? Ivoor, dat kende hij, maar goud, zilver, diamanten, smaragden? Wat was dat? Overtuigd dat Skaimunga tot de ene of de andere rijke stam zou behoren maar met opzet weigerde dit te zeggen, en bevreesd dat ook andere goudzoekers dit zouden vermoeden, had de Fransman hem wellicht daarom kaalgeschoren. Want de kenmerkende wijze waarop deze boy zijn haartooi droeg, zou anderen kunnen verraden waar hij ergens thuis hoort. "Maar," vroeg Gatti aan Skaimunga, "kan je

me niet op zijn minst vertellen waar het land van je vader is? En hoe je het hebt achtergelaten?”

Op Gatti's aandringen om dan toch iets te vertellen over de woonplaats van zijn stam antwoordde Skaimunga eenvoudig: “Daar ben ik geboren,” en wees hierbij naar het zuidwesten, “Ver, ver weg van hier. Het enige wat ik me nog vaag herinner is de klaagzang van veel vrouwen, boze mannen in lange witte kleren die naar ons dorp waren gekomen, het rammelen van kettingen, de smaak van bittere tranen. Ze hebben mijn moeder gedood toen ik nog erg klein was. Ik herinner me nog haar koude en stijve lichaam. De ruwe hand die me uit haar armen trok en me sloeg tot ik bewusteloos was. Ik zweer dat dit de waarheid is, dat zweer ik bij de heilige naam van Bapuka.”

“Bapuka”. Het vreemde woord was gevallen. Die naam zei Gatti niets, volslagen niets. Maar hij geraakte hoe langer hoe meer gefascineerd door deze toch wel merkwaardige jongen.

5. Alle zegeningen van Bapuka

Toen de kapitein overwoog om de hele zaak in de handen van de politie te Leopoldville te geven, vroeg Gatti in een plotse ingeving of hijzelf Skaimunga onder zijn hoede mocht nemen. De kapitein dacht even na en antwoordde dat die jongen dat dan zelf wel moet willen, en dan Gatti dan tot een regeling moet komen met de Fransman. Skaimunga kon zijn oren niet geloven. Natuurlijk wilde hij niets liever dan dat. Natuurlijk wilde hij voor zijn redder werken. En wat de schuld aan zijn werkgever betrof: die beliep hooguit één enkele dollar te zijn. Gatti aarzelde geen ogenblik en legde dit geld in de handen van de Fransman. Alsof deze laatste niet begreep wat er aan de hand was, scheurde hij het biljet in stukken, wierp ze op de grond en spuwde erop, zonder verder nog een woord te zeggen.

Gatti beloofde aan Skaimunga dat hij bij de eerste gelegenheid dekens en behoorlijke kleren zou kopen en gaf de scheepskok nog de opdracht een goede maaltijd voor zijn beschermeling klaar te maken. Tenslotte raadde hij de jongen aan die slechte man en alles wat hij had gedaan, gewoon te vergeten en eens een goede rust te nemen. “Ik zal rusten en vergeten,” beaamde Skaimunga. “Dan zal ik terug sterk worden en zal ik graag voor je werken. Want je bent niet alleen mijn goede meester. Maar met wat je gedaan hebt, ben je ook als een vader voor me geweest, en mogen alle zegeningen van Bapuka je begeleiden”.

“Bapuka,” herhaalde Gatti bij zichzelf. “Bapuka” Het was de tweede keer dat Skaimunga zich die naam liet ontvallen. Misschien gaat het over een geest of een soort van god van het woud, zo dacht hij. De sirene van de Kigoma loeide drie keer. Het schip zette zich weer in beweging.

Twee dagen later meerde de Kigoma aan Leopoldville. Voor Gatti en zijn helpers werd het een drukke tijd. Al zijn materiaal moest worden uitgeladen, de administratie met de autoriteiten moest geregeld worden, en hij zocht terug naar zijn twintig helpers, die hem op zijn vroegere tochten nog hadden vergezeld en die hij hoopte hier opnieuw te kunnen aanwerven. Na nog enkele hectische dagen had hij aan elk van zijn helpers en zijn boys hun kleren en dekens uitgedeeld en hen uitgelegd wat hun taak zou zijn gedurende de hele expeditie naar de plaatsen Chitadi, Kanda, Bukama, Elizabethville en tenslotte naar de Rhodézische grens.

De autoriteiten hadden Gatti gezegd dat de weg enigszins moeilijk berijdbaar was, maar al gauw bleek dat een aantal delen van die weg gewoon niet bestonden, en ze hun autokaravaan tussen steile bergen moesten loodsen, doorheen stromen – bruggen waren er gewoon niet – doorheen ongerepte jungle en verraderlijke gebieden van zand, rotsen en modder. De vering van de vele zwaar beladen wagens leed er erg onder, ging hier en daar stuk en moest worden vervangen, auto's kwamen vast te zitten en moesten worden uitgetrokken. Vrachtwagens zonken in de modder en moesten volledig worden afgeladen vooraleer ze weer op veilige grond konden geduwd worden. “Toen we uiteindelijk Sakanía bereikten, de grens tussen de zuidelijkste provincie van Belgisch Congo en de noordelijkste provincie van Noord-Rhodesië” (opm.: het huidige Zambia), zo vertelt Gatti, “was ik een vreselijk vermoeid wrak. Zijn vier metgezellen en de Afrikanen waren er niet beter aan toe. Daarom besloot hij, op het moment dat ze al onze uitrusting doorheen de douane geloodst hadden, het kamp op te zetten in de buurt van het stadje Ndola. Daar aangekomen bleven ze een tiental dagen om wat uit te rusten vooraleer aan hun nieuwe safari te beginnen”.

En daar had hij terug de tijd om in gedachten wat stil te staan bij Skaimunga. De opdracht die Gatti hem had gegeven, zodra ze Leopoldville verlieten, was om het hele kamp van voldoende vers vlees te voorzien. Voor iemand die zo vertrouwd was met de natuur leek hem dit een betere taak dan Skaimunga aan het werk te zetten in een of andere tent. En hij had aangetoond dat hij zijn opdracht bijzonder plichtsbewust, volledig

betrouwbaar en meer dan naar behoren volbracht. Niet alleen lukte het hem het hele kamp van voldoende vlees te voorzien, een antilope, een paar gazellen of een dik wrattenzwijn, en dit op plaatsen waar een normaal mens denkt helemaal geen wild te zullen vinden, maar hij vond ook nog tijd om te helpen bij het bouwen van bruggen, auto's die vast zaten mee los te duwen en vrachtwagens te lossen of te laden.

6. Bapuka helpt de rechtvaardige man.

Op een dag, toen Gatti net uit zijn middagdutje was ontwaakt, stond Skaimunga plots voor hem met drie prachtige parelhoenders in elke hand. “Die zijn speciaal voor mijn vader en zijn blanke vrienden” zei hij. Hij zag er uitgeput uit en was bedekt met modder, zweet en krassen. Maar zijn ogen straalden als die van een trouwe hond die net iets had bereikt waar zijn meester trots op is. Gatti schatte dat hij een langere afstand had afgelegd om deze parelhoenders te pakken te krijgen dan het hele konvooi in een volledige dag kon afleggen, want in de streek waarin zij zich bevonden, was er nauwelijks enig wild te zien. Skaimunga maakte ongewild een bijzonder grote indruk op Gatti. Hij had nauwelijks enige kleding, was primitief, arm en blijkbaar heel alleen in de wereld, mag gaf bij herhaling blijk van een ongewone, oprechte en diepe waardering voor zijn nieuwe werkgever. “Niets wat ik voor mijn vader kan doen is te veel”, antwoordde hij met zijn gebruikelijke bescheidenheid “en Bapuka helpt altijd de rechtvaardige man die vertrouwen in haar heeft”. Daar viel die zo mysterieuze naam weer, nu voor de derde keer.

Gatti dacht even na, de uitdrukking “de rechtvaardige man” klonk hem toch enigszins vertrouwd in de oren. En als bij een plots opkomende ingeving zei hij even later: “Skaimunga, de stam der Baila- en der Mashukolumbwe, in de buurt van de plaats waar de Kafue uitmondt in de Zambezirivier, zijn de enigen die zich “de rechtvaardige mannen” noemen. Zij aanbidden een godin die ze Bapugha noemen. Zou het kunnen dat jouw Bapuka dezelfde is? Misschien ben je dan ook een Baila of een Mashukolumbwe?” Misschien zijn we binnen een paar dagen in Kafue en geraak je eindelijk waar je echt thuishoort en kunnen we je daar achterlaten.

Maar dat was helemaal niet naar de zin van Skaimunga. Hij bleef een tijd zwijgzaam voor zich uitstaren, alsof hij in zijn diepste wezen op onderzoek was. Dan zei hij traag en afgemeten: “Neen, Musungu, ik ken de Bbaila niet, noch de Mashukolumbwe. En de godin die tot mij spreekt is niet die van de Bapugha of de Baila. Haar naam is Bapuka. Dat weet

ik zeker. Mijn moeder sprak dikwijls over haar toen ik nog een klein kind was. Hij wees hierbij in de richting van de ondergaande zon en zei beslist, maar toch met een zekere heimwee: “Daar, ver weg, daar ben ik geboren”.

Zo graag wilde Gatti hem helpen, maar hij wist niet hoe. Dan vroeg hij: “Misschien ga je liever alleen verder om de plaats te zoeken waar je geboren bent? Als je dat echt wilt, geef ik je eten en geld, samen met een brief voor alle blanke musungu’s die je op je weg zult tegen komen en waarin ik hen vraag om je te helpen”. “Neen, Musungu,” antwoorde Skaimunga op zelfzekere toon. “Bapuka wilde dat jouw pad het mijne kruiste. Zij zei me dat we samen nog een heel eind verder moeten gaan. Alleen als zij zegt dat onze wegen terug moeten scheiden, dan pas moeten we elkaar verlaten”. “Hoe spreekt ze dan tegen je?” drong Gatti aan. “In mijn dromen” antwoordde hij enigszins terughoudend, alsof hij enig ongelooft bij Gatti vermoedde. Hij wachtte even en vervolgde dan wat aarzelend: “het is moeilijk om over zulke dingen met blanke musungu’s te praten”.

Toen Gatti wat later weer bij zijn medewerkers was, bracht hij het thema opnieuw ter sprake. “Skaimunga wijst steeds het zuiden aan”, zei hij; “maar op de kaart toont er zich enkel een grote witte vlek. Het is een nog onbekend gebied. Inboorlingen zeggen dat er niets te vinden is. Er zijn slechts gevaarlijke en ondoordringbare moerassen die zich zeker uitstrekken tot aan de grens met Portugees-Angola, en misschien nog verder ook. Iedereen die er zich waagde, is moeten terugkeren, en van een aantal anderen is nooit meer iets vernomen. Niemand weet wat er hen overkomen is”.

7. Een nieuwe reisroute

Het hele onderwerp bleef Gatti achtervolgen. Hij dacht na, lag ervan wakker, en besprak de zaak met zijn medewerkers opnieuw en opnieuw. Uiteindelijk besloten ze om de hele karavaan, in strijd met hun eerdere plannen, toch in zuidelijke richting te sturen, doorheen een stuk onbekend gebied, om nadien via Transvaal en Swaziland, uiteindelijk Natal te bereiken. Geen eenvoudige beslissing: hoe geraak je doorheen een moerassige streek zonder wegen, met een zwaar beladen autokaravaan en campingwagens, om nadien de tocht verder te zetten over de onherbergzame Kawandi- en Mankoya-plateaus van Barotseland, tot aan de laaglanden van de Zambesi-rivier. Daar wilden ze de plaats Lealui bereiken. Het was de officiële residentie van Yeta III, toenmalige koning van de Barotse. Gatti had hem op een vorige reis reeds ontmoet.

En Gatti dacht dat het de enige man was die hen wellicht op hun verdere ontdekkingsstocht zou kunnen helpen.

Hij hoopte verder dat Skaimunga zeer ingenomen zou zijn met de verandering van de reisroute. Maar dat scheen helemaal niet zo. Het leek er zelfs op dat Skaimunga Gatti trachtte te mijden. Misschien was hij bang dat hij te vele en te moeilijke vragen zou krijgen, net zoals hij die gehate vragen van de kleine Fransman over smaragden en diamanten niet had begrepen. Gatti besloot om Skaimunga een tijdje gerust te laten. Deze jongen deed zijn werk overigens voortreffelijk. Zodra de karavaan ergens halt had gehouden, zag men hem vertrekken met zijn speer, boog en pijlen in de hand. En niet zoveel later kwam hij terug, beladen met wild voor het hele kamp.

De reis werd voortgezet richting Laelui, de inheemse hoofdstad van Barotseland. Eenvoudig was dat niet. De lage, min of meer vlakke bodem van de Barotsevallei stond bijna geheel onder water. Het werd een moeizaam zoeken hoe de wagens langs en zelfs doorheen de vele diepe plassen te leiden. Regelmatig reed een vrachtwagen zich vast, zodat een andere wagen hem weer vlot moest trekken, zo deze hierdoor zelf al niet in de problemen kwam. Tijdens de eerste dag op de overstromde vlakte had de karavaan in 14 uur slechts een afstand van 22 km afgelegd. De tweede dag vorderden ze slechts een armzalige 9,5 km.

Uiteindelijk lukte het hen toch om het dorp Lealui te bereiken. Daar werden ze gastvrij ontvangen door Koning Yeta en enkele van zijn hovelingen en tovenaars. Honderden krijgers kwamen uit hun hutten en verzamelden zich om de reizigers heen en staken hun speren hoog op om hen te verwelkomen. Men stelle het zich maar eens voor, een aantal “wandelende hutten”, een autokaravaan in 1928, die zich in deze desolate plaatsen plots toont voor een volk dat nauwelijks van het bestaan van een auto afweet. Het moet bijzonder indrukwekkend zijn geweest.

De vrolijke verwelkoming sloeg echter vlug om in verbazing en zelfs in een geladen stilte toen Gatti hun hulp vroeg om met hun kano's en roeiers de Zambezi-rivier af te varen. Gatti wilde de samenvloeiing van de Zambesi en de Lungwebungu bereiken om vervolgens doorheen de vele en gevaarlijke moerassen de Lutembwe op te varen.

Hij trachtte de sfeer terug wat te ontspannen door aan de koning en zijn ouderlingen een aantal geschenken te geven, waarbij hij duidelijk maakte dat de koning ze geheel belangeloos kreeg en dat hij helemaal niets in ruil hoefde te geven.

Yeta reageerde hierop met ingehouden dankbaarheid. Vervolgens zei hij dat zijn stam diezelfde avond nog al zijn bezoekers wilde eren met een grote dans, en dit zodra het ophield met regenen. Ook gaf hij direct daarna enkele van zijn medewerkers een bevel in een vreemde taal, waarop deze zich onmiddellijk verwijderden. Gatti vroeg zich af wat dat wel mocht betekenen. Even later gaf hij aan zijn medewerkers de nodige richtlijnen om de voertuigen netjes te parkeren, het kamp op te stellen en de tenten recht te zetten. Geheel toevallig zag hij dat twee grote boten - het leken hem staatsboten - op topsnelheid van de voet van de heuvel in zuidoostelijke richting vertrokken. "Waar gaan die kano's heen?" vroeg hij aan de koning. "En waarom zo'n haast?" Yeti wenste hierop echter niet te antwoorden.

Die avond toen het was opgehouden te regenen, voerde de stam de beloofde verwelkomingsdans uit en volgde er nog een uitwisseling van uitgebreide hoffelijkheden en geschenken. De geschenken van de koning bestonden onder meer uit een paar giechelende jonge vrouwen die zich

ten dienste wilden stellen, maar door Gatti vriendelijk werden geweigerd. En verder kregen ze brandhout, melk, geiten en kippen, wat in dank werd aangenomen. Toen de feestelijkheden ten einde liepen, wist Gatti nog niet waarom de twee boten waren uitgevaren. Dat werd hem echter laat op de avond bijzonder duidelijk, want plots hoorde hij iemand achter zich aankomen die in het Engels en met een gecultiveerde Britse stem zei: “Wij willen dat u afziet van uw reis doorheen de grote moerassen.”

Nu was het voor Gatti duidelijk waar Yeta de twee kano's in zo'n haast naartoe had gestuurd, naar Mongu. De kano's hadden een afstand van 7 mijl afgelegd over de overstroomde vlaktes om de enige man te halen die hem kon overhalen om van hun reisplannen af te zien: de provinciale commissaris van Barotseland. “In de afgelopen twee jaar,” zo begon hij, “zijn er zeven blanke mannen de moerassen ingetrokken om naar bodemrijksdommen te graven, te jagen of handelsovereenkomsten te sluiten met de inboorlingen. Een paar weken later stonden ze er weer: ziek. Ze stierven één voor één aan een ons onbekende koorts. Geen van onze artsen kon hen genezen. Ook nog anderen zijn die richting uitgegaan, maar die zijn nooit meer teruggekomen en niemand heeft nog ooit iets van hen gehoord. Daarom hebben we besloten om dit gebied af te sluiten voor blanken.

8. Tot aan Semusha, niet verder!

Dat was uiteraard voor Gatti en zijn ploeg moeilijk om te aanhoren. Waren hij en zijn team dan geen ontdekkingsreizigers? Had hij hiervoor niet de best geschikte uitrusting en de best geschoolde blanken? Er was toch ook een dokter in zijn groep? En de gelegenheid krijgen om een witte vlek op de kaart te mogen intekenen, dat was toch een belangrijk doel van de reis. Gatti stelde voor dat hij een verklaring zou ondertekenen waarin de provinciale commissaris bij voorbaat van alle verantwoordelijkheid werd ontheven en de regering van alle blaam werd

gezuiverd voor het geval er Gatti en zijn team iets zou overkomen. De commissaris dacht even na. Hij vond ook dat er voor de argumenten van Gatti wel wat te zeggen was, maar wilde hen zeker niet de dood in jagen. Ten slotte zei hij: “Als je belooft om niet verder te gaan dan Semusha, zal ik jullie en de roeiers die je nodig hebt, toestaan om tot daar te gaan. Dan zal ik jullie zelfs alle hulp geven die je nodig hebt.”

Voor Gatti leek dat voorstel beter dan helemaal niets, en dus nam hij het aanbod aan. “Je hebt ons woord dat we niet verder zullen gaan dan Semusha,” zo beloofde hij. “Niet zolang je deze functie bekleedt,” voegde hij er nog zachtjes aan toe. Met deze laatste kwinkslag wilde hij zijn teleurstelling wat verbergen. “Ik houd je aan je belofte” antwoordde de commissaris, “maar weet dat ik nog een aantal jaren deze functie zal bekleden”. “Ik stuur je mijn helpers vanavond,” besloot hij, “met dezelfde kano die me nu terugbrengt naar Mongu.”

Gatti dacht na wat mogelijk was, wie er zou meegaan met de kano's en wie er in het kamp zou blijven. Het was duidelijk dat de reis niet te doen was met de auto's. De voertuigen hadden de voorbije dagen al zoveel geleden op het zo moeilijke traject, dat er heel wat nazicht en herstellingen moesten gebeuren. Hij nam aan dat zulks gemakkelijk twee weken zou vereisen vooraleer alles terug netjes in orde was. Ook werd op de reis al zoveel materiaal verzameld dat men niet het risico wilde lopen dat door de hoge vochtigheidsgraad die er in de moerassen heerste, veel van hun reeds verzamelde materiaal schade zou kunnen oplopen. Er waren o.m. de vele filmen die het leven van heel wat stammen hadden vastgelegd, en de meer dan tienduizend negatieven die ook onbeschadigd de reis moesten overleven.

Anderzijds schatte hij dat de reis met de kano's naar Semusha, ook wel twee weken in beslag kon nemen. Dus dat kwam goed uit. Gatti, Skaimunga en twaalf roeiers die koning Yeta had aangeduid, zouden

plaats nemen in de ene kano, de kampdokter en iemand die door de commissaris was aangeduid zouden met twaalf andere roeiers plaats nemen in een tweede kano. Een derde kano tenslotte, de grootste van de drie, werd bemand door veertien roeiers en bevatte de bagage en de voedselvoorraden. En de andere leden van de expeditie konden zich bezig houden met het nazien en herstellen van de wagens. Alle vereiste voorbereidingen werden gemaakt, en op 1 februari vertrokken de kano's, voor een tocht van 75 mijl op de Zambezi en dan nog zo'n 50 mijl op de Lutembwe, richting Semusha.

9. Een vreselijke reis

Op 2 februari noteerde Gatti in zijn dagboek dat hij de hele dag niets anders gezien had dan water: het water van de rivier en het water van de steeds aanhoudende regen. Doornat waren ze, tot op hun huid, en de hele dag werden ze geplaagd door zwermen muggen. Ook op 3, 4, 5 en 6 februari was dat het enige dat over hun reis kon worden opgetekend. Op 7 februari was het weer nauwelijks anders, maar Gatti voegde aan zijn dagboek nog toe dat al zijn spieren wel verkramppt leken doordat hij steeds in dezelfde houding in de kano moest zitten. Ook was er een nijlpaard onder de kano gezwommen waarin de dokter zat, en had het bootje met alles en iedereen doen omslaan. Vermoeienis, koude en doorweekte kleren maakten dat de dokter zwaar ziek werd. Gatti vermeldt dat de man meer dan 41 graden koorts had. Hoeveel juist, dat kon hij niet zeggen, want dat was het maximum dat de thermometer kon aangeven.

Die namiddag, om 16 uur, bereikten ze een kleine nederzetting, Noyo genaamd, waar ze in het dorp wat op adem konden komen. Het dorpshef wist van hun komst, ofschoon Gatti niet begreep dat deze hiervan op de hoogte was. Hij had onderweg helemaal geen tamtams gehoord die hun tocht zouden kunnen aankondigen hebben, en er was onderweg geen enkele inboorling te zien geweest. Het dorpshef gaf hun een vrij grote en hoge hut ter beschikking, waar ze hun intrek namen. Ook Gatti was onder de vermoeienissen van de reis gaan lijden. Zijn dagboek vermeldt op 10 februari dat hij nauwelijks nog wist wat er na hun aankomst in Noyo was gebeurd. Hij had eveneens hoge koorts gekregen en was gaan ijlen.

Het bleek om een speciaal soort moeraskoorts te gaan. Er zat een regelmaat in. Men had drie dagen lang waanzinnig hoge ijlkoorts, de volgende drie dagen minderde deze, maar men voelt zich ongelooflijk vermoeid, dan volgen drie dagen waarbij men zich weer relatief goed voelt,

waarna de hele cyclus opnieuw begint, met het gevaar dat men telkens wat zwakker wordt. De enige die onvermoeibaar en met een grote toewijding heel wat taken vervulde, was Skaimunga. Hij bleek voor deze merkwaardige koorts immuun te zijn.

Toen Gatti en de dokter enigszins bekomen waren, verzekerde Skaimunga Gatti dat ze voort moesten naar Semusha. Uiteindelijk werd die plaats bereikt op 14 februari. Het leek niet meer dan een klein, zielig dorpje te zijn, bewoond door onvriendelijke inboorlingen. Bijna iedere reiziger was doodop en ziek, ze hadden zich moeten verweren tegen krokodillen, nijlpaarden, luipaarden en slangen. Ook de aanhoudende regen, dagenlang, maakte dat iedereen er bijzonder neerslachtig van werd. Alsof het allemaal nog niet genoeg was, werden tweeëntwintig van de achtendertig roeiers zo koortsig dat ze stierven. De meesten waren in het ene of andere stadium van deze moeraskoorts, terwijl anderen van vermoeienis nauwelijks iets konden uitrichten. “Dat onze reis op het water in twee weken zou afgerond zijn, konden we nu wel helemaal vergeten”, zo dacht Gatti.

“Vanavond,” zo vermeldt zijn dagboek op 5 maart, “kwam het opperhoofd van Semusha me vertellen dat de verre tamtams hem hadden gezegd dat de provinciale commissaris erg ziek was, en iedereen zich zorgen om ons maakte en men ons vroeg om onmiddellijk terug te keren. Het opperhoofd had op zijn beurt onze situatie kenbaar gemaakt en vroeg om versterkingen om ons op te halen. Prompt kreeg hij als antwoord dat een grote kano een week geleden was vertrokken, maar dat nijlpaarden die omgekanteld hadden waarbij alle opvarenden waren verslonden door krokodillen en dat niemand het nu nog aandurfde hen te komen helpen”. Het opperhoofd drong er bij Gatti op aan om de zieke roeiers bij hem achter te laten en met slechts één kano, de terugreis aan te vatten. Slechts één enkele man bleef de hele tijd gezond en actief, en ging totaal onverwacht en op een heel merkwaardige wijze een levensbelangrijke rol in hun bestaan te spelen: Skaimunga. Maar zover zijn we nog niet.

10. Een indringende droom

De volgende zes dagen was Gatti te ziek om ook maar één woord in zijn dagboek op te tekenen. De cycli van de moeraskoorts hadden hem en de dokter zo afgemat dat ze bijna voortdurend in een coma verzeilden. Toen Gatti op 13 maart ontwaakte, voelde hij zich eindelijk wat beter. Ook de dokter leek koortsvrij. Maar er was iets heel vreemd met hem aan de hand. Met een ongewone blik in de ogen keek hij Gatti indringend aan

en zei: “Ik had een droom. Laten we gaan”. “Laten we gaan waarheen?” vroeg Gatti verwonderd. “Naar de plaats die ik in mijn droom zag,” zei hij ongeduldig. “Het is op deze heuvel, slechts vierhonderd meter van hier verwijderd. Op granieten stenen staan er prachtige eeuwenoude schilderijen van Bosjesmannen. Laten we er heen gaan”. “Voel jij je wel goed in je hoofd?” bracht Gatti er verbaasd uit. “Jij, die met een onophoudelijk scepticisme nooit in iets echt hebt geloofd, jij houdt nu plots je droom voor werkelijkheid”. “Ja, het is werkelijk” verzekerde de dokter, “Ik weet ook dat het vreemd klinkt, maar wat ik in mijn droom zag, bestaat echt”.

Daar kwam toevallig het dorpshefhd aan.

“Weet je” zei de dokter, “ik zal het hem vertellen”.

“Hé, Dorpshefhd”, riep hij, “kun je ons naar die grote granieten stenen brengen, die zich aan de andere kant van deze heuvel bevinden en waar je heel oude afbeeldingen vindt van mensen die op dieren jagen.”

De mond van het dorpshefhd viel open van verbazing. “Geen enkele Musungu weet hiervan” zei hij, en ook iedereen van de stam mijdt deze plek. Onze voorouders vertelden ons dat er boze geesten verblijven, en geen enkele blanke man is ooit zover geraakt. Hoe kan de blanke man nu spreken alsof hij die plaats al heeft gezien. En als dat zo is, waarom heeft hij mij dan nodig als gids?”

Gatti kon zijn verbazing over het antwoord van het dorpshefhd nauwelijks verbergen. Wat een merkwaardige samenloop van omstandigheden. Vlug herpakte hij zich, en om te vermijden dat de dokter het dorpshefhd nog meer in verwarring zou brengen zei hij: “Weet, de blanke dokter is er nooit echt geweest, maar de geesten van zijn voorouders hebben hem dit alles vannacht verteld in een droom”.

Deze uitleg scheen voor het dorpshefhd heel wat begrijpelijker te zijn, hij zuchtte van opluchting. “Als de voorouders van Musungu zoveel

moeite hebben gedaan om hem dat allemaal te vertellen”, zo vervolgde het dorps hoofd, “dan zullen zij hem wel beschermen als hij naar de grote stenen gaat”. En hij ging het nieuws aan zijn hele stam vertellen. Het effect hiervan liet niet op zich wachten. De eerste verbazing hiervan sloeg om in een algemene vreugde. Misschien zijn de boze geesten die er verblijven dan toch niet zo krachtig dan de voorouders van de Musungu, zo veronderstelden ze. En nu wilde het hele dorp er wel naartoe.

11. Eeuwenoude rotsschilderingen

“Goed”, besloot Gatti, “laten we er gaan naar kijken, vierhonderd meter is niet zo ver”. En iedereen volgde hem. En inderdaad, de granieten stenen waren precies zoals de dokter het had beschreven, maar er waren helemaal geen afbeeldingen op te zien. “Ik ben er zeker van dat die er moeten zijn”, jammerde de dokter, en hij begon met de blote handen het gras te verwijderen dat de stenen gedeeltelijk bedekte. Toen er nog geen tekeningen tevoorschijn kwam, begon hij zelfs de aarde te verwijderen die de stenen gedeeltelijk bedekte. Een jawel, in minder dan tien minuten kwamen de eerste tekeningen aan het licht, en bij het verdere afgraven van die stenen toonden er zich nog meer. Duidelijk was een gehoornde antilope te herkennen, en een man die net een pijl uit zijn boog schoot. Ze waren verbazend realistisch.

“Dat is net wat ik in mijn droom zag” zei een overenthousiaste dokter. En even later vond hij de afbeelding van nog zeven andere antilopen en drie jagers. Verder was er nog een palmboom afgebeeld, een boom die in dit gebied al duizenden jaren is uitgestorven. Gatti maakte foto’s van al deze wonderlijke tekeningen.

In het zuiden van Rhodesië (opm.: nu Zimbabwe) zijn zulke eeuwenoude rosschilderingen niet ongewoon, maar in het noorden wist de buitenwereld van hun bestaan helemaal niets af en het zijn tot hiertoe de eerste en enige rotsschildering die in het noorden van Rhodesië werden blootgelegd.

Tegen het vallen van de avond, toen het grote enthousiasme over deze ontdekking wat geluwd was, begonnen Gatti en de dokter de vermoeienissen van de inspanningen der voorbije dagen terug te voelen. Skaimunga kwam hem vertellen dat het de hoogste tijd was dat Gatti naar bed ging. De moeraskoorts begon die dag, 14 maart, weer aan een nieuwe cyclus. Gatti verviel even later in een bijna dodelijke slaap.

De zon stond al hoog aan de hemel toen hij met enige moeite weer de ogen opende. Hij wist dat hij had liggen ijlen, maar was alle gevoel van tijd verloren. Hij zag Skaimunga de tent binnen komen, naar de dagkalender gaan en er een blaadje van afscheuren. Gatti had hem geleerd om dit elke dag te doen. Tot zijn verbazing zag hij dat de kalender 19 maart aangaf. Hij trachtte te denken: 19, 18, 17, 16, 15, 14... Het was dus vijf geleden dat Skaimunga aangedrongen had dat hij naar bed zou gaan.

“Sakimunga,” vroeg Gatti met een verzwakte stem, “waar is de andere Musungu, de dokter?” “In zijn tent,” antwoordde de jongen. “Maar hij is nog steeds zo ziek dat zijn geest nog steeds niet gestopt is met praten door zijn mond. Ook de roeiers zijn allemaal erg ziek”. De dokter heeft nog steeds ijlkoortsen, zo begreep Gatti het, en hij vroeg zich gekweld af of ze dit alles wel zouden overleven en of het ontdekken van zulke oude rotstekeningen al die ontberingen wel waard was.

12. Bapuka spreekt.

Skaimunga bleef wat aarzelend naar Gatti kijken, leek even te twijfelen, en zei dan plots: “Musungu, ik had vannacht een droom. Gedurende onze hele reis naar Lealui, heb ik wanhopig getracht om die verre stem te horen. Maar de oren van mijn geest waren niet rustig genoeg. Er was heel wat werk, er waren te veel zieken die moesten verzorgd worden, en die verre stem werd zo zwak dat ik ze niet meer kon horen. Maar gisteren, laat op de avond, toen het in het hele kamp bijzonder rustig was, hoorde ik de stem van Bapuka opnieuw. Voordat ik ging slapen, dacht ik heel intens aan haar, en mijn vurigste wens was dat het jou weer goed mocht gaan. En jawel, een korte tijd later hoorde ik ze zeer duidelijk. Ze sprak over jou en de andere Musungu. Ze zei dat je om je eigen leven te redden en dat van de dokter en je roeiers, met mij mee moet komen, wij beiden, en helemaal alleen in een kleine kano, voor een reis van twee zonnen. We moeten vandaag nog vertrekken”

Gatti had enige moeite om zich te realiseren wat Skaimunga hem had gezegd. Moest hij die woorden echt ernstig nemen? Moest hij in zijn erbarmelijke toestand en op de grens van ijlkoortsen, echt twee dagen in een kano gaan zitten, zijn verzwakte helpers helemaal alleen laten omwille van slechts een droom en daarom aan een reis naar het onbekende beginnen? Elk weldenkend mens zou hem zeggen dat dit een volslagen idiote onderneming is waarvan hij bijna zeker niet zal terugkeren.

Anderzijds, wat waren de opties? Iedereen was ziek en werd met de dag zwakker. Zo kon de reis onmogelijk voortgezet worden. Het was ook niet de eerste de beste die met een op het eerste gezicht zo idiote verhaal kwam aandraven. Het was Skaimunga. Kon je zijn advies zomaar negeren? Zelfs al leek het een wanhopige laatste kans, Gatti vond dat hij er moest op ingaan.

Het leek hem het beste wat hij kon doen om zijn mensen te redden. Hij herinnerde zich verder zijn belofte aan de provinciale commissaris om niet verder te gaan dan Semusha. Maar Skaimunga vertelde hem dat hij kon gaan zonder zijn woord te breken. De trommels die hem hadden wakker gemaakt, hadden hem verteld dat de witte Man van de regering de vorige avond aan moeraskoorts gestorven was in het kleine ziekenhuis in Mongu.

Gatti had het hier wel erg moeilijk mee. De man had hem nog zo gewaarschuwd voor de vele gevaren. Anderzijds voelde hij zich bevrijd van zijn belofte, en de dood van de witte man maakte ook duidelijk welk lot zijn helpers wellicht zouden ondergaan als Gatti zou berusten in zijn toestand en helemaal niets meer zou ondernemen. Plots zag hij klaar in de hele situatie, kwam moeizaam uit zijn bed en begon zich klaar te maken voor de reis.

13. Ik weet niet waarheen, Musungu.

“Naar waar zei Bapuka dat we moeten varen?” vroeg Gatti aan Skaimunga, “En wat moeten we daar dan doen als ik nauwelijks op mijn benen kan staan?” “Dat weet ik niet Musungu” antwoordde Skaimunga. “Maar we moeten in de richting gaan.” En hij wees weer naar het westen.

“Dat is wel het vreemdste verhaal dat ik ooit heb gehoord!” mompelde Gatti, “maar laten we naar de kano’s gaan”. “Alles is klaar,” zei Skaimunga, “deze kant op, Musungu.” Moeizaam stapte Gatti naar de rivier, ondersteund door zijn beste boy.

De kano was klein, maar er was genoeg ruimte voor één van Gatti’s klapstoeltjes die Skaimunga met touwen stevig had vastgemaakt aan de boot. Ook had hij een groot zeil boven de kano aangebracht, zodat ze zich konden beschermen tegen die ellendige regen. Verder was de boot voorzien van voldoende voedsel, en in het midden ervan was een stevige kom uit klei gezet waarin Skaimunga een klein vuurtje had aangemaakt zodat ze zich beiden toch wat konden verwarmen.

Gatti nam plaats op zijn stoeltje en keek nog even rond. “Waar is je speer en waar is mijn geweer?” vroeg hij. “Diegene die uitkijkt naar het leven” antwoordde Skaimunga, “kan niet tegelijk de wapens van de dood met zich meedragen.” Hij gaf de kano een duwtje en stapte er voorzichtig in. De boot gleed zachtjes in de rivier.

Skaimunga peddelde de hele tijd en de boot gleed zachtjes verder in het water. Het eentonige pletsen van de regendruppels op het zeil, de verregaande vermoeienissen en de deugddoende warmte van het vuur, maakten dat Gatti vrij vlug in een diepe, vredige slaap verzonk. Toen hij de volgende dag weer de ogen opende, was het al laat in de namiddag. De regen was gestopt en de zon kwam als een nog mistige flauwe bal voorzichtig door de nevelachtige wolken kijken. Musungu,” verbrak Skaimunga het eentonige peddelen “we zijn dichtbij.”

“Dichtbij wat?” vroeg Gatti

“Dichtbij de plaats waar Bapuka ons naartoe leidt.”

Merkwaardig hoe Skaimunga zo zeker kon zijn van zijn richting, zo vroeg Gatti zich af. Bij herhaling werd zijn boy gedwongen af te wijken van zijn koers om krokodillen of hele hopen drijvende takken te vermijden. Het moeras lag overigens bezaaid met kleine drijvende eilandjes waar hij telkens moest omheen varen.

“Kijk Musungu!” fluisterde hij. “Kijk, daar, net onder de zon.”

Gatti zag in de verte zoiets als een golvende horizon, die blijkbaar aangaf dat er ginds vaste grond moest zijn.

14. Rook stijgt uit vele Hutten

“Rook”, zei Skaimunga opgewonden. “Rook stijgt uit vele Hutten.”

Gatti zag niet direct de rook, maar als die er echt was, betekende het wellicht dat er mensen moesten wonen.

“Musungu,” vervolgde Skaimunga, “steek je handen omhoog om te laten zien dat je niet gewapend bent.”

Gatti deed wat zijn boy hem vroeg. Skaimunga deed hetzelfde. Beiden zagen de rook van achter de hutten omhoog stijgen. Maar van inwoners was nog niets te zien.

Plots riep Gatti’s gezel zo hard hij kon, “Ik ben Skaumungaaa! Ik ben hier met mijn Musungu, zoals Bapuka het wil!” Niemand reageerde. Skaimunga peddelde nog wat verder, naar een plaats waar enkele kano’s tegen de oever aangemeerd lagen.

Dan werd zijn geroep plots beantwoord: “Alleen wie doet wat hem gevraagd wordt, kan hier veilig aanmeren”. En daar kwam een rijzige oude man langzaam aangestapt. Er ging iets plechtigs van hem uit. Op zijn hoofd droeg hij een kroon van scharlaken veren. Hij keek de twee onderzoekend aan. “Welkom, Musungu,” vervolgde hij. “Je werd verwacht”. En hij wierp een bedachtzame, enigszins nieuwsgierige maar toch o zo vertederende blik op Skaimunga.

“Dit is Skaimunga,” begon Gatti toen beiden uit de kano waren gestapt. “Hij is een zeer goed mens en een trouwe helper in wie helemaal geen kwaad verscholen zit.” Met een innig milde glimlach antwoordde de man: “Daar ben ik grondig van overtuigd”. En hij vervolgde: “van de onderdanen van Bapuka, ben ik haar hoogste dienaar.” Gatti besloot daaruit dat hij een soort opperpriester of machtig tovenaars moest zijn. Nu kwamen ook andere dorpsbewoners te voorschijn, mannen, vrouwen en kinderen. En merkwaardig, sommige vrouwen hadden hun gezicht wit geschilderd.

“Zonder het te weten,” zo vervolgde de man, “heb jij, blanke man, Bapuka's wonden genezen.” En ook al had Gatti hem nog niet over zijn situatie en die van zijn zieke medemensen gesproken, toch vervolgde de man: “Ik zal uw ziekte en die van je reisgezellen genezen. Zodra je weer op krachten bent moet je weer vertrekken om hen te helpen. Want zij die Bapuka's tegengif hebben gekregen, zijn nadien voor altijd genezen van de moeraskoorts.”

Dan gaf hij aan drie van zijn onderdanen een opdracht die Gatti niet begreep. Toen hij ze wat nauwkeuriger bekeek merkte hij dat ze ringen in hun oren hadden, bijna zoals diegene die Skaimunga droeg, alleen waren

die veel groter. Ook de wijze van hun haardracht leek op die van Skaimunga.

De tovenaars vroegen of Gatti en Sakimunga hem wilden volgen en hij leidde hen naar de smalle ingang van een grot. Het duurde even voordat hun ogen aan de duisternis gewend waren. Door een kleine opening in de rotsen viel een schemerig licht. Gatti en Skaimunga zagen nu dat ze zich in een cirkelvormige ruimte bevonden die ongeveer 15 meter breed en hoog was. In het midden stond een beeld van wel 3,5 m hoog. Daar bevonden zich ook de drie mannen die een opdracht hadden gekregen. Ze wakkerden een vuur aan dat net voor het beeld zachtjes brandde en dat hierdoor nu heel wat beter werd verlicht. Gatti en Skaimunga konden het in al zijn pracht aanschouwen: het was een primitief maar indrukwekkend houtsnijwerk. Zachtjes, met een ingehouden krop in de keel fluisterde Skaimunga: "Musungu, dat is Bapuka. Zo zag ik ze steeds in mijn dromen." Het was alsof hij nog meer wilde zeggen, maar hij vond de woorden niet. Het leek alsof hij in luttele seconden zijn hele moeilijke jonge leven aan zich zag voorbijgaan en begreep dat zijn beproevingen nu eindelijk voorbij waren. Hij vocht even tegen zijn tranen, herpakte zich langzaam, ademde enkele keren diep in en uit en bleef met een niet te beschrijven ontzag nog een hele tijd het beeld aankijken.

Ook Gatti was behoorlijk aangeslagen. Hij kon zijn ogen nauwelijks geloven. Nog nooit had hij gehoord dat de inwoners in dit deel van Afrika zulk een godin aanbaden en dat ze deze in zo een groot en prachtig kunstwerk konden afbeelden.

Het was de tovenaars die als eerste de stilte terug verbrak. "Musungu," begon hij met een zware stem, "tien keer tien volle manen zijn drie keer voorbijgegaan sedert de dag dat Arabische slavenhandelaars met de oude Barotse-koning naar hier kwamen en beweerden vrienden van ons te zijn. Maar hun harten waren vals, vol boosheid en list. Zij kwamen om onze vrouwen te doden, om onze kinderen en mannen te ontvoeren en ze als slaven te verkopen. Toen hebben wij gezworen dat we iedereen zullen doden die ons dorp nog ooit durft benaderen.

15. Ook Bapuka zond me dromen

Als in een ingeving hoorde Gatti zichzelf plots zeggen: "Ik zweer dat ik nooit anderen naar hier zal brengen". "Zo is ook Bapuka's wens," beaamde de tovenaars. En met een stem die een diepe ontroering verried

herhaalde hij: “Tien keer tien manen zijn er drie keer voorbijgegaan. Zo lang is het geleden dat mijn oude vader werd gedood door de valse mannen. En toen ik mijn enige zoon verdedigde, hadden ze me bijna vermoord. Maar het is hen niet gelukt. Bapuka, de godin van de liefde en van het leven, genas me”. Hij pauzeerde even.

Tranen rolden over zijn wangen. “En ze beloofde me dat mijn enige zoon, die samen met mijn gewonde vrouw was ontvoerd, me op een dag zou worden teruggegeven. En Musungu, ook Bapuka zond me dromen. De nacht voor deze dag zag ik een vriendelijke, ongewapende man aankomen, vergezeld van een ongewapende jonge zwarte man. Musungu, Bapuka kan zich niet vergissen. Jij bent de blanke man. Al haar zegeningen zullen je beschermen, want zonder dat je het vermoedde heb je hebt haar wonde, de mijne en die van mijn zoon genezen, kijk, jij hebt mijn verloren zoon terug gebracht.” Hij wachtte een korte tijd en vervolgde: “Ik moet hem de oude geheimen leren, de magische krachten van Bapuka’s eredienst, zodat hij haar na mijn dood kan dienen. Zoals mijn vader deed. En de vader van zijn vader. En een lange, lange lijn van onze voorouders voor hem.”

Dan pakte hij zijn zoon stevig vast en vervolgde: “Nu is hij niet langer meer Skaimunga, maar zijn naam wordt Ingulu. Kijk!” En met een licht bevende hand wees hij op de tatoeages die op het lichaam van zijn zoon waren aangebracht en precies dezelfde tatoeages die ook het houten beeld van Bapuka versierden. “Ik bracht ze zelf aan op de huid van mijn zoon toen hij zes maanden oud was.”

“Ingulu”, herhaalde Gatti stil voor zichzelf, in hun taal betekent het wellicht hij die herboren is. Goed dat zijn stamgenoten hun teruggekeerde zoon zo noemen. Maar ik heb hem zo lang als Skaimunga gekend en het is die naam die zovele herinneringen bij me oproept. Voor mij blijft hij Skaimunga.

16. Een hoopje lichtgroene droge blaadjes

“Drie keer tien keer tien manen of driehonderd manen heeft hij zijn zoon gemist”, dacht Gatti, “Dat is samen ongeveer 24 of 25 jaar geleden. Rhodesië was in die tijd, rond de eeuwwisseling, nog een volledig wild land waarin de wet van de sterkste heerste en slaven nog als koopwaar verhandeld werden”.

Even later kwamen enkele dienaars van het stamhoofd aan met een mandje waarin een hoopje lichtgroene droge blaadjes lagen, die een beetje op salie leken, maar een sterke, bittere geur afgaven en bezorgen het aan Gatti. Dan nam het stamhoofd weer het woord: ““Elke dag bij zonsondergang moeten jij en je zieke mensen zo een blaadje kauwen, doe het erg langzaam en kauw erop tot er bijna niets meer in je mond zit. Doe dit negen dagen lang en vervolg dan je reis. Deze bladeren groeien alleen nog in de buurt van ons dorp, ze zijn dus erg zeldzaam. Meer kan ik je er niet van geven. Hier moet elke zwangere vrouw er dagelijks van nemen, niet alleen tot haar kind geboren is, maar ook nog de volgende negen maanden als ze borstvoeding geeft. Dan is haar kind voor altijd gesterkt tegen de gevaarlijke moeraskoorts.”

Het liep stilaan tegen de avond. Het was terug beginnen te regenen. Het stamhoofd bracht hem naar een grote lege hut waar een vuur brandde en waar lekker voedsel was klaargezet. En na het avondeten duurde het niet lang voordat een deugddoende en diepe slaap Gatti overvallen. Toen hij de volgende ochtend ontwaakte, was het medicijn tegen de moeraskoorts het eerste waar hij aan dacht. Dus nam hij een blad uit het mandje en begon er langzaam op te kauwen. Toen hij wat later hiermee klaar was, leek het alsof er een lang verloren kracht terug in zijn lichaam kwam, zijn geest met nieuwe en heldere gedachten werd vervuld en zijn hart met hoopvolle gevoelens werd gesterkt. Iets heel diep in hem bezorgde hem de innerlijke zekerheid dat allen zouden genezen en dat zijn hele expeditie tot een goed einde zou gebracht worden. Voelde hij, ook hij, nu reeds de zegeningen van Bapuka?

17. Er zijn nog woorden die moeten gezegd worden.

Wat later verscheen het dorpshoofd in de hut van Gatti. “De dag is nog maar net geboren,” zei hij op waardige toon, “maar voordat je weggaat naar je reisgezellen in Semusha zijn er nog woorden die moeten gezegd worden.”

“Mijn zoon,” zo begon hij, “heeft zijn hart voor mij geopend. Hij vertelde me ook over de ellende van zijn verleden. Zijn lijden was groot en talrijk. Maar net toen hij op het punt stond te sterven, heb je hem gered. Toen hij zich verloren waande, heb je hem bevrijd. De hele tijd dat hij bij je was, was je zijn liefhebbende vader. Vanaf nu zal Bapuka voor jou een liefdevolle moeder zijn. Als ketens je binden, zal Bapuka je bevrijden. Als je leven in gevaar is, zal Bapuka je redden”. En met een vorstelijk en teder gebaar bood hij Gatti een zwaar houten beeldje aan. Gatti bekeek het, en

bekeek opnieuw. Hij kon zijn ogen nauwelijks geloven. Het was een exacte, 35 cm hoge replica van het beeld van de godin Bapuka, het beeld dat hij in de grot had zien staan.

Het dorps hoofd wachtte even. Dan vervolgde hij: “Dit is het enige beeldje van Bapuka dat bestaat. Zijzelf heeft me bevolen om het aan jou te geven. Haar zegen zal je altijd en overal vergezellen, en ook allen die je met hun liefde omringen”.

Gatti trachtte hem te danken, maar hij kreeg geen woord meer over zijn lippen. De ontroering was hem veel te machtig geworden. Gelukkig begreep de oude man onmiddellijk dat het de verwarring van de immens grote dankbaarheid was die Gatti het spreken belette. “Ga nu naar je zieke vrienden”, besloot hij, “ze hebben je nodig”, en hij ging statig in de richting van de rivier.

Gatti was nog steeds niet van zijn verbazing bekomen. Gehoor gevend aan de wens van de man nam hij zijn helm, het mandje met bladeren en volgde hem naar de kano. Daar vond hij Skaimunga die ijverig bezig was om de boot vertrekkenklaar te maken. Hij gaf opdracht aan een van zijn stamgenoten, om met Gatti terug te roeien. Hijzelf zou - geheel begrijpelijk - bij zijn vader blijven. Twee andere leden van zijn stam zouden in een tweede kano volgen. Gatti wist dat het ogenblik van het afscheid moeilijk zou worden.

“Moge de vrede voor altijd met je blijven,” zei Gatti tegen het dorps hoofd. Deze knikte waardig en vriendelijk. Dan keek hij naar Skaimunga. Met tranen in de ogen stak Gatti de hand naar hem uit. Skaimunga greep ze vast met zijn beide handen en drukte ze krachtig tegen zijn hart. Geen van hen kon ook maar één enkel woord uitbrengen. Een lange seconde - Gatti zou die blik nooit vergeten - keken ze in elkaars ogen. Dan wendde Gatti het hoofd af en stapte in de kano...

Slechts nadat de rivier de boot enkele tientallen meters stroomafwaarts had gevoerd hoorde Gatti de laatste woorden die Skaimunga nog tot hem riep: “Musungu, moge de vrede en de liefde van Bapuka je altijd vergezellen!” Hij kon zijn emoties nauwelijks onderdrukken en haast wenend klonken zijn allerlaatste twee woorden: “Voor altijd!”. Gatti keek de hele tijd in zijn richting en knikte zachtjes met het hoofd. Dan bracht hij zijn beide handpalmen tot bij zijn hart en hield ze daar. De snelstromende rivier vergrootte vlug de afstand tussen

beiden. Ze bleven elkaar aankijken, tot een bocht in de rivier hen aan elkaars ogen onttrok.

De terugreis verliep zonder problemen. Gatti deelde de droge bladeren die hij van het dorpshoofd ontving uit aan zijn zieke reisgezellen. Allen herstelden. Maar bovendien kregen ze een extra dosis energie waarmee ze terug aan de slag konden met het wetenschappelijk onderzoek van de lokale flora en fauna. Ook hun beschrijving van de verschillende stammen in Semusha, Noyo, en Lealui vorderde. Eveneens beschreven ze de loop van Zambezirivier, in die tijd een nog vrijwel onbekend gebied. Zoals beloofd heeft hij nooit de plaats onthuld waar de vereerders van Bapuka verbleven. Haar rol was voor Gatti evenwel nog lang niet uitgespeeld.

18. En later?

Gattit zegt dat hij op zijn vele reizen doorheen Afrika in heel wat levensgevaarlijks situaties verzeilde, waaraan hij telkens weer op een merkwaardige wijze ontsnapte. Hij verhuisde naar New York waar hij in 1931 Ellen leerde kennen, met wie hij huwde en die hem van dan af vergezelde op al zijn Afrikaanse reizen. Toen zij beiden later in Lugano, Zwitserland, aan het gelijknamige meer gingen wonen, kreeg het houten beeldje van Bapuka - het siert de titelpagina van deze tekst - de ereplaats in hun living, in een speciale nis, in het midden van een kast waar al de boeken stonden die ze over hun reizen hadden geschreven, samen met de vertalingen ervan. Opdat het beeldje zeker niet zou omvallen, had Gatti het voorzien van een zwaar voetstuk uit massief Afrikaans hout.

De jaren gingen voorbij. Gatti zegt dat het huwelijk bijzonder gelukkig was. Een dertigtal jaar later werd Ellen zwaar ziek. Zij had op haar oude dag meer dan eens twee wensen geuit. Vooreerst wilde ze Gatti niet overleven, omdat ze ervan overtuigd was dat een leven zonder hem te leeg zou zijn. En vervolgens hoopte ze, toen haar tijd zou zijn gekomen, dat ze niet lang hoefde lijden, om hem de kwelling van een machteloos te moeten toekijken, te besparen.

Begin september 1962, om vijf minuten na middernacht, kwam er een einde aan Ellen's coma die zesendertig uur had geduurd. Gatti schrijft: “Toen de laatste ademtocht, als een zachte zucht, zich van haar lippen losmaakte, boog ik me voorover en gaf haar een laatste zoen op het voorhoofd”. Juist op dat ogenblik hoorde hij een zware slag van een vallend voorwerp. Hij keek om en zag dat het beeldje van Bapuka was omgevallen en in stukken op de grond lag. Gatti heeft nooit een verklaring gevonden voor dit merkwaardige ‘toeval’. Hij besluit zijn boek met de vraag of het misschien een laatste woord was van Bapuka aan hen beiden.

3. Nawoord

Wie - ook vandaag nog - een degelijk inzicht heeft in dat merkwaardige deel van de werkelijkheid, noemt dit gebeuren helemaal geen toeval. Zulke mantisch begaafden stellen dat de heidense natuurgeest Bapuka al haar kracht heeft geïnvesteerd in haar beschermende rol naar de stam die haar vereert, maar ook naar Gatti en Ellen. Niet Trinitaire religies, zo zeggen zij, zijn gekenmerkt door een

² <https://www.youtube.com/watch?v=bvPff7Zg9Lc>

eerder verraderlijke “harmonie der tegengestelden”. Het zijn de aanhangers van dergelijke religies zelf die ondervinden dat hun goden onbetrouwbaar zijn. Zulke wezens zalven hun vereerders, maar wonden ze ook, afhankelijk van hun grillen. Zo dicteert de Griekse oppergod Zeus aan de Grieken wel de wetten, maar bedriegt hij zijn vrouw Hera met vrouwelijke stervelingen en verkracht hij Leda, de echtgenote van de Spartaanse vorst.

Zulke zeer goede natuurgeesten als Bapuka, - zo verduidelijken ter zake bevoegde zieners - zijn de ethisch goede toppen van de ijsberg der verraderlijke wezens die de oerchaos beheersen. Bapuka put zich met haar beschermende rol volkomen uit in haar levenskracht, en eens ontkracht, valt ze in de handen van cynisch-machtige demonen. Wezens als Bapuka zijn, Bijbels gezien, maar veilig binnen de bescherming van de H. Drie-eenheid. Eens buiten dit kader putten zij zich dan ook volkomen uit in hun levenskracht. Wat zich in het verhaal van Bapuka toont in het materiële stukvallen van haar houten beeldje. Tot zover deze zienswijze.

Onze gedesacraliseerde cultuur vindt dergelijke verhalen en de vele andere getuigenissen van Gatti bij zijn reizen in Afrika, ten zuiden van de evenaar, uiteraard de reinste onzin. De vele boeken die hij, nu meer dan zestig jaar geleden, schreef, zijn vandaag moeilijk te vinden. Soms kom je ze nog tegen, maar dan niet in de afdeling ‘religie’, of in de afdeling ‘New Age’, wel ergens tussen de jeugdliteratuur, naast de verhalen van Winnetou en Arendsoog.

